

Список використаних джерел

1. <https://www.unian.ua/society/10853504-zgvaltuvannya-nepovnolitnih-oprilyudnena-statistika-yaka-shokuye.html>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи : Закон України від 19 грудня 2019 р. url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/409-20>.
3. <https://dyvys.info/2020/01/14/yedynyj-reyestr-pedofiliv-chy-dopomozhe-tse-vberegty-ditej-vid-zbochentsiv/>.

Нагайник Тарас Григорович,

старший викладач кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІДУВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА НЕДОТОРКАНОСТІ І ЙОГО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ СУДОВО-МЕДИЧНОЮ ЕКСПЕРТИЗОЮ

Кримінальні правопорушення, які посягають на життя та здоров'я особи залишаються досить розповсюдженими. В значній частині їх фігурантами виступають неповнолітні особи.

Освідування, як одна із слідчих дій, займає надзвичайно важливе значення під час проведення досудового розслідування. Метою його проведення є перевірка вже зібраних у провадженні доказів, отримання відомостей про особу, по можливості встановлення нових доказів. Необхідність у проведенні освідування виникає у випадках, коли потерпілий, свідки під час допиту вказують на особливі прикмети, які є на тілі підозрюваного у вигляді шрамів, татувань, родимих плям та ін., а також тілесні ушкодження, які могли залишитися на тілі в результаті опору або (та) інших дій, які супроводжували правопорушення.

Відповідно статті 241 КПК України, освідування здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря. Освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, яка освідується.

Якщо КПК України 1960 року передбачав два види освідування: слідче та судово-медичне, що мали відмінності в завданнях, суб'єктах проведення та документальному оформленні, то в новому КПК України таке чітке розмежування відсутнє. Але на теперішній час залишається відмінність освідування від судово-медичної експертизи.

У багатьох кримінальних провадженнях рекомендується проводити освідування як потерпілого, так і підозрюваного, а коли свідки злочину причетні до нанесення тілесних ушкоджень, як потерпілому та і підозрюваному (захищали потерпілого, відсторонювали учасників бійки та інше), то також слід в обов'язковому порядку провести і їх освідування. Законодавцем передбачено примусове проведення даної слідчої (розшукової) дії. Очевидно, що найкращим варіантом у кримінальному провадженні є добровільне проведення освідування, за якого процесуальний примус не застосовують. Тому, що для неповнолітніх властива брутальність, зухвалість, дратівливість, як, можливо, результат поганого виховання або як результат пережитого психологічного стресу. Ці фактори обов'язково необхідно враховувати при контакті з ними. Враховуючі вікові особливості, їм властива упертість та нещирість, яка межує з упертістю. При цьому, необхідно враховувати, що нещирість підлітка не завжди визначається тільки рисою характеру. Як правило підліткова нещирість є результатом невірної розуміння дружби і товариства, страхом виглядати зрадником, бажанням виділитися або привернути увагу.

Освідування дозволяє слідчому ознайомитися в максимальні строки з об'єктом для виявлення слідів злочину, особливих прикмет і з'ясування або уточнення обставин подій, важливих для кримінального провадження, скласти уявлення про механізм злочину та особу злочинця, висувати слідчі версії та правильно визначати напрямки розслідування. В подальшому, це дає можливість слідчому якісно підготуватися для призначення експертизи та визначитися з обсягом питань, які будуть винесені на розгляд судово-медичної експертизи.

Освідування як різновид слідчого огляду треба відмежовувати від судово-медичного огляду як різновиду судово-медичної експертизи. Р.С. Белкін вважає, що слідче освідування не слід ототожнювати з судово-медичним освідуванням. Перше являє собою різновид слідчого огляду і для його проведення не потрібно спеціальних знань, друге є одним із видів судово-медичної експертизи, при якому вирішуються спеціальні питання з галузі судової медицини.

Основними завданнями освідування є:

- чи є на тілі оглянутого особливі прикмети, які саме і їх локалізація;
- чи є на тілі або одязі оглянутого особи часточки тих чи інших речовин, що їх він міг винести з місця події або принести на нього;
- чи є на тілі або одязі ознаки, що свідчать про його професію;
- чи відповідають пошкодження на одязі оглянутого ушкодженням на його тілі тощо.

Слідче освідування не вимагає спеціальних знань. Тому слідчий обов'язково повинен врахувати та забезпечити можливість особі мати можливість переодягнутися, якщо експерти приймуть рішення про потребу направлення одягу на експертизу. А в окремих випадках,

рекомендується переоцінити потенційного підекспертного, що дасть можливість збереження слідів біологічного походження.

Прийняття рішення слідчого про проведення освідування повинно базуватися на даних, що свідчать про наявність на тілі конкретної особи слідів злочину чи особливих прикмет. Потім слідчий повинен ретельно підготуватися до проведення освідування, що в себе включає:

1) вирішення питання про залучення понять, бажано однієї статі з освідуваною особою та необхідних спеціалістів;

2) підготовка науково-технічних засобів фіксації ходу та результатів освідування – фотоапарат, відеокамеру, а також засоби виявлення слідів – лупу, світлофільтри, ультрафіолетовий освітлювач, електронно-оптичний перетворювач;

3) визначення місця, час проведення освідування. При виборі місця проведення освідування слід брати до уваги мету проведення слідчої (розшукової) дії. При визначенні часу проведення необхідно пам'ятати, що це – невідкладна слідча (розшукова) дія. Зволікання з її проведенням може привести до втрати доказової інформації й речових доказів унаслідок навмисних або ненавмисних дій особи, яка підлягає освідуванню, спрямованих на знищення слідів злочину;

4) складання плану проведення освідування, в якому зазначається найбільш раціональна послідовність дій слідчого з особою, що освідується.

Крім того, з метою запобігання всім можливим конфліктним ситуаціям перед проведенням освідування слідчому, необхідно вжити всіх необхідних заходів для переконання особи в доцільності добровільного освідування, і лише в певних випадках проводити освідування примусово.

Під час проведення освідування слідчому слід дотримуватися певної послідовності.

Слід зазначити, що до даного часу не до кінця визначено, яке ж місце займає судово-медичний експерт при проведенні освідування. В.Г. Дрозд зазначає, що, визначення стану людини дещо виходить за межі освідування, оскільки потребує проведення відповідних ґрунтовних досліджень. Подібної позиції дотримується Є.Д. Лук'янчиков, зазначаючи, що сп'яніння, як стан організму людини, потребує використання спеціальних знань і має вирішуватися шляхом проведенням судово-медичної експертизи.

Закон передбачає цілий ряд гарантій, які спрямовані на захист честі і гідності неповнолітніх підозрюваних, котрі піддаються освідуванню. Зокрема, слідчому чи прокурору забороняється бути присутніми при освідуванні особи іншої статі, якщо це пов'язано з необхідністю оголення останньої, ч. 4 ст. 241 КПК України забороняє при освідуванні вчиняти дії, що принижують гідність освідуваної особи або небезпечні для її здоров'я. Крім того, не допускаються дії, що завдають біль та дії, що негативно впливають на зовнішній вигляд і самопочуття неповнолітнього освідуваного. Тільки на основі поваги до

особи неповнолітнього освіддуваного та дотримання слідчим морально-етичних норм може скластись психологічний контакт. Його встановлення забезпечить сприятливу атмосферу проведення освіддування, зніме напругу та негативні емоції між учасниками цієї слідчої (розшукової) дії, що дозволить виконати поставлені перед ними завдання. Тому залучення психолога для проведення слідчих дій на багато спростить роботу слідчого.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що освіддування – це невідкладна та важлива слідча дія, неякісна підготовка до якого тягне за собою втрату важливих доказів. Залучення до освіддування психолога та судово-медичного експерта спрощують виконання завдання, а в багатьох випадках підвищують його результативність.

Судово-медичний експерт залучається як спеціаліст до проведення слідчої дії. Тому він обмежений в своїх можливостях. А призначення експертизи дає можливість експерту якісніше та глибше провести освіддування особи і відібрати зразки для експертизи. В той же час, при проведенні експертизи, експерт залучає фахівців інших галузей медицини, що дає можливість більш обґрунтовано відповісти на запитання. Тому проведення освіддування, а в подальшому призначення експертизи тільки покращує якість та результативність роботи слідчого. А використання зазначеної послідовності, ще і забезпечує оперативність та швидкість прийняття рішень щодо подальших слідчих дій.

Список використаних джерел

1. Кримінально-процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88).
2. Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України МОЗ України; Наказ, Правила від 17.01.1995 № 6.
3. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232.
4. Криміналістика : підруч. / [В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 544с.

Нестеренко Віра Абакарівна,

завідувач сектору досліджень у сфері інформаційних технологій Хмельницького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

«ЗЕЛЕНА КІМНАТА»: ДОЦІЛЬНІСТЬ, ПРОЦЕДУРА ПРОВЕДЕННЯ, УЧАСНИКИ, МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

«Протягом 2019 року зареєстровано понад 550 кримінальних злочинів проти статевої свободи та недоторканості дітей. Кількість постраждалих неповнолітніх тільки від зґвалтувань досягла 148 осіб, що більш ніж удвічі в порівнянні з 2018 роком. Цього року